האקדמיה ללשון העברית - מוגן בזכויות יוצרים

שפה ברורה

ירושלים, כ׳ אלול, א תתכ״א לחרבן הבית[1].

לכב׳ הגביר הנכבד הנדיב המפורסם, חובב ציון בכל לבו ומאודו,
כבוד שם תפארתו אברהם גרינברג[2], הראש לחברת חובבי ציון.

אדוננו הנכבד.

הועד החתום למטה, להחברה ״שפה ברורה״ אשר תכליתה הנעלה יראה כבודו מכתב התקנות הרצוף פה, מתכבד לבשר את כבודו דבר התיסדות החברה הזאת, אשר כמוה לא היה עוד בישראל מיום גלותו מעל אדמתו ועד היום. בלי כל דברים מצדנו יבין כבוד אדוננו בחכמתו עד מה גדולה ונפלאה וקדושה התכלית אשר שָׂמה לה החברה להפך לכל בני עמנו יושבי ארץ אבותינו שפה אחת ברורה, שפת אבותינו הקדמונים הקדושה לנו קדש קדשים תחת לשונות הנשחתות אשר הם מדברים עתה, הנותנות אותנו ללעג וקלסה בעמים ולבוז וחרפה בעיני עצמנו. הדבר הזה יגרום עוד כי כל בנינו יהיו באמת למודי ה׳, כי כל העם, למגדול ועד קטן ידעו תורה ורוח אחת ולב אחד יהיה לכלם ואחדות ואחוה תשכון בתוכם. וכבר הראה הנסיון בבתי הספר בעירנו ובמושבות ובבתי יחידים אחדים כי הדבר הזה לא מהנמנעות הוא, כי נקל מאד הדבר לשית את לשון עברית בפי הילדים לדבר בה, והחברה לקחה עליה העבודה להשתמש בכל האמצעים אשר תמצא לקים את הדבר בפעל, ותקותה חזקה כי תצליח במעשיה. בעירנו ההתלהבות רבה מאד, הרבנים הגדולים והמון העם נתנו ידם לזה, וגם הנדיבים האחדים אשר הספיק הזמן לנו עד עתה לפנות אליהם לא מנעו ממנו את נדיבותם, ונקוה כי גם נדיבי אחינו בחוץ לארץ לא ימנעו מתמוך אותנו בנדבת ידם למען נוכל להשיג התכלית הרצויה. והנה יודע הועד עד כמה עניני ירושלם יגעו במעמקי לב כבוד אדוננו, ועד מה ישמח ויעלז על כל דבר אשר עז לו להאיר אור חדש על חיי אחינו בארץ הקדש, וכי נכון כבודו תמיד לעשות ולפעל לטובת כל ענין נעלה ונשגב. ועל כן הננו מתכבדים לקרא לכבודו בשם ״גבאי נכבד״ לחברתנו ונקוה ממנו עזר ותמיכה רוחנית וגשמית.

1. תרמ״ט (1889).
2. תרכ״א–תרס״ו. הנשיא השני (אחרי י״ל פינסקר) של ה״ועד האודיסאי״, מרכז תנועת חיבת ציון ברוסיה.

האקדמיה ללשון העברית - מוגן בזכויות יוצרים

רצה נא אדוננו וקבל נא ברצון את ברכתנו ורחשי הכבוד אשר ירחש לך לבנו.

ראש החברה ד״ר יצחק ד׳ארבאלה[3]

חברי הועד הצב״י[4] יעקב מאיר ס״ט[5]

חיים הירשענזאהן[6]

בן יהודה עורך הצבי.

חיים קלמי ס״ט[7]

מכתב־התקנות של שפה ברורה

מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש וכו׳ ואם אין מדבר עמו לשון־הקודש וכו׳ ראוי לו כאילו קוברו וכו׳ (ספרי הובא ברש״י פ׳ עקב).

כל הקבוע בארץ־ישראל וכו׳ ומדבר בלשון הקודש מובטח לו שהוא מחיי עולם הבא (ירושלמי שבת פ״א הלכה ג׳).

א) חברה תתכונן בירושלים ושמה ״שפה ברורה״. היה לא תהיה החברה חברת משכילים, חברת קנאים וכו׳, ולא תתערב בעניני כתות ודעות, רק חברה עברית בלי כל גון מיוחד בדבר שאינו נוגע לתכליתה.

ב) תכלית החברה לשרש מקרב היהודים יושבי ארץ־ישראל את לשונות העלגים, הזשרגון האשכנזי והספרדי וכו׳, המחלקות את לבות המדברים אותם ועושים אותם כמו לו היו בני עמים שונים וגורמות פרוד הלבבות נורא בדעות ונמוסים ומנהגים, עד שהספרדי יקרא ״יהודי״ רק לספרדי, ולא לאשכנזי, והאשכנזי יקרא ״יהודי״ לאשכנזי ולא לספרדי, כידוע. והפרוד הזה הוא שעומד לשטן לכל דבר טוב ומועיל בחיינו הגשמים והרוחנים. ולשונות העלגים האלה עושים אותנו לצחוק וללעג ולקלס ולבזיון לשכנינו ולעיני כל העמים, וגורמות שנאה וקטטה והתנגדות בין בני העדות השונות, וחסרי אונים אנו בגלל זה למלא את חובתנו לארץ מולדתנו וממשלתנו הרוממה ירום הודה.

ג) שני מינים חברים יהיו בהחברה:

א) חברים תומכים, והם אשר יתמכו את החברה בכסף.

ב) חברים עובדים, והם אשר יעזרו להחברה בעבודתם להקים את מחשבתם בפועל.

הערה: איש כי יתן חמשה נפוליון בפעם אחת, והיה שמו ״מיסד נכבד״, ואשר יתן שלשה נפוליון בפעם אחת, יהיה שמו ״חבר נכבד״, ואשר ישלם פחות מזה הוא חבר החברה, ואיש אשר עבד עבודה גדולה להחברה יוכל הועד לכבדו בשם ״חבר נכבד״ או ״מיסד נכבד״ לפי עבודתו.

ד) ועד המרכז של החברה יהיה בירושלים וועדים סניפים בכל ערי ארצנו מקום מושב היהודים; ועד המרכז יבא במגע ומשא עם

3. שמו הקודם היה אמציסלבסקי (תר״ז–תר״ע), מהרופאים הראשונים של היישוב החדש, תחילה בראשון לציון ואחר בירושלים. מת בטוניס.
4. הצעיר באלפי ישראל.
5. תרט״ז–תרצ״ט. רב. מתרפ״א עד מותו, יחד עם הרב א״י הכהן קוק, רב ראשי (׳ראשון לציון׳).
6. תרי״ז–תרצ״ה. מראשוני המשכילים בירושלים. חיבר הרבה ספרים בתורה ובמחשבה. בעשרות שנותיו האחרונות רב בהוֹבוֹקן (ניו ג׳רזי) באה״ב.
7. תרי״ג–תרצ״ג. מורה ועסקן, בייחוד בעדה הספרדית.

הועדים אשר יוקבעו לטובת הרעיון הזה בחוץ לארץ.

ה) ועד המרכז יבחר מקרבו ועד פועל אשר יעסוק בקיום החלטות הועד בפועל.

ראשי האמצעים אשר תשתמש בהם החברה להגיע אל תכליתה

א) החברה תשכור נשים יודעות לדבר עברית (יש אחדות בירושלים אשר תוכלנה לעבוד בזה מעתה), והן תלמדנה ביחוד הדבור בלשון העברית וגם הכתיבה והקריאה את הנשים והבנות בכל בית אשר יחפצו שם בזה, וכן בבתי הלמוד לבנות של המאיסטרה*. הועד יסדר את הדבר באופן שלא יהיה הדבר למשא על הלומדות ולא יבטלן מעבודתן וכו׳. החברה תשתדל למצא נשים אשר תוכלנה לעבוד בזה גם ביתר ערי הארץ, גם תשתדל שבבתי תלמוד תורה וביתר בתי הלמוד לבנים ובנות ילמדו וירגילו את התלמידים והתלמידות לדבר עברית.

ב) החברה לפי כחה תדפיס ספרי מלים קטני הכמות, שיכילו המלים הנצרכות לדבור הרגיל בחיי כל יום ויום בעניני הבית והמסחר, ולדבר הזה תפקיד החברה ועד ספרות מיוחד, ועליו יהיה גם לבחן את ספרי הקריאה וספרים ממין אחר אשר יוגשו לפני החברה, ואם ימצאם רצוים לתכלית החברה והדפיסתם החברה על הוצאותיה ושלמה להמחברים.

ג) ועד הספרות הזה יחפש בגנזי כל הספרות העברית והוציא משם כל המלים העבריות ואשר להן צורה עברית ויפרסמן ברבים, למען תהיינה ידועות לכל אדם, אף יבחן הועד וייצר מלות חדשות ובא במגע ומשא אדות זה עם טובי המדקדקים והסופרים בלשוננו לבוא לידי הסכמה אחת.

ד) החברה תחזק ידי כל איש אשר יחפוץ להביא הדבור בלשון עברית בביתו בכל אשר תוכל ותחפש בכל האמצעים איך להקל הדבר הזה.

אלה ראשי האמצעים אשר נשתמש בם להגיע לתכליתנו, אך עוד נחפש עצות ואמצעים אחרים, והנסיון יורנו איך ומה לעשות והדרכים אשר עלינו ללכת בם.

והנה לא נשלח נפשנו במחזות שוא ומדוחים ולא נחשוב כי נבוא עד תכליתנו בזמן קצר. ידע ידענו היטב כי המלאכה מרובה וקשה, ולא לשנה ולא לחמש ואולי אף לא לעשר שנים. ידענו כל המכשולים וההתנגדות והמניעות אשר נפגש על דרכנו ושנים רבות תעבורנה עד אשר נחל לראות פרי. אבל בטוחים אנו, כי סוף חפצנו זה יצלח בידנו, והביא אתו אחדות ואחוה בישראל. עלינו להתחיל במלאכה הגדולה הזאת, מלאכה גדולה וקדושה, אשר תנחיל תפארת וכבוד לכל העוסקים בה, ושמם ישאר לזכר עולם בדברי ימינו.

ואלהי ישראל יהיה בעזרתנו ויזכנו לראות פריו אם מהרה ואם אחרי שנים.

כתבים לתולדות חיבת ציון וישוב א״י ב, עמ׳ 784–787. וכן נדפס בעיתונות העברית בארץ ומחוצה לה.

* לשעבר היו הספרדים נוהגים למסור את ילדותיהם הקטנות לנשים זקנות – ״מאיסטרות״ – שתטפלנה בהן. היתה בזה מעין התחלה ראשונה לגני־ילדים (הערת א״א דרויאנוב).

האקדמיה ללשון העברית - מוגן בזכויות יוצרים

אנא נפשאי ראש״ל[8] ראיתי כל הכתוב למעלה שכונתם להחזיר עטרה ליושנה, ללמד לדבר בלה״ק בשפה ברורה, הא ודאי דבר גדול והלואי ישיגו אל המטרה הזאת ועי״ז נהיה כלנו שפה אחת ודברים אחדים, והנני מסכים בהתיסדות החברה הנ״ז כ״ד נאה[9] המעתיר בעד כל אחינו שבגולה על גאולתנו ועל פדות נפשנו,

הצעיר רפאל מאיר פאניזול ס״ט[10].

ראיתי ההצעה המיוסדת להוציא שפת עברית לאורה והלואי ישיגו להמטרה, ומי יתן והיה שתתקיים מחשבתם הטובה הנ״ל. ואם יצא לפועל אנא נפשאי אם אמנם זקנתי וטרדותי רבו בנטל הצבור עד למכביר הנני מסכים בהתיסדות החברה הנ״ל.

כ״ד נאה׳ יש״א[11] ברכה ס״ט.

הדבר הזה איננו צריך לחזוק וה׳ יתן שתהיה שפה אחת לכלנו בהתערותא דלתתא ובסיעתא דשמיא מלמעלה וה׳ יזכנו לראות תוצאות הדבר לפועל בחיים היותי

הקטן נסים בק[12].

האמת נודע לתהלה כי לא יסולה הענין הנכתב הנוכחי בכתם אופיר, ובכן גם אנכי בל״ן אשתדל בכל כחי למען יצא הענין הזה לאור ולפועל ונדבתי חצי נאפוליון.

הצעיר יצחק אשכנזי ס״ט.[13]

המטרה בודאי נעלה היא, המלאכה מרובה, מי יתן הפועלים מוצלחים.

אפרים כהן[14].

סכום הנדבות לפי שעה

הרב הגאון ישא ברכה 20 פראנק, דר׳ יצחק בי ד׳ארבלא 100 פ׳, האדון סי׳ אהרן חיים וואלירו[15] 100 פ׳, הרב נסים בק 20 פ׳, העלמה הכבודה המשכלת פארטונע בכר[16] 40 פ׳, האדון אפרים כהן 30 פ׳, הרב יצחק אשכנזי 10 פ׳, האדון סאלאמיאק[17] 10 פ׳. ס״ה 300 פראנק.

ה׳הסכמות׳ וסכומי הנדבות הנ״ל נתפרסמו ב׳המליץ׳ מי״ח בתשרי תר״ג

8. ׳ראשון לציון׳ – רב ראשי.
9. כה דברי נאום הצעיר.
10. תקס״ד–תרנ״ג. רב, ומתר״מ עד מותו רב ראשי (׳ראשון לציון׳).
11. הוא הרב יעקב שאול אלישר (תקע״ז–תרס״ו), רב ראשי (׳ראשון לציון׳) מתרנ״ג עד מותו.
12. תקע״ה–תר״ן, בנו של חלוץ הדפוס העברי בירושלים, ר׳ ישראל בק. עסק בצורכי ציבור בירושלים ונודע במיוחד בשל בית הכנסת של החסידים בעיר העתיקה ״תפארת ישראל״ (על שם האדמו״ר ר׳ ישראל מרוז׳ין), שהיה העושה העיקרי בבנייתו ואף נקרא על שמו (בית הכנסת של ר׳ ניסן בק).
13. תרי״ט–תרע״ט. רב, בנו של ה׳ראשון לציון׳ ר׳ אברהם אשכנזי. לא כיהן ברבנות אלא עשה בצורכי ציבור.
14. אפרים כהן־רייס (תרכ״ג–תש״ג), מורה ואחר כך מנהל רשת החינוך של חברת ׳עזרה׳ (הילפספעריין) בארץ.
15. תר״ג–תרפ״ג. בנקאי, מחלוצי הבנקאות המודרנית בארץ.
16. מחנכת, אחותו של נסים בכר.
17. אברהם סולומיאק (תרכ״ד–תש״ד), מזכיר ומתורגמן הקונסוליה הרוסית בירושלים ואחר כך מנהל הדואר הרוסי. היה למעשה נציג היישוב לפני הנציגות הקונסולרית בירושלים ובעל עמדה ציבורית בולטת.

שפה ברורה עושה חיל

ירושלים ת״ו, ה׳ תשרי תר״ן. – חברת ״שפה ברורה״ להרחבת שפתנו הקדושה בעיר הקדושה – אשר הודעתי אודותיה במכתבי הקודם – תשגה ותעש חיל להגיע למטרתה שהציבו לה מיסדיה הנכבדים. למרות המלגלגים והמלעיגים על הדבר הקדוש הזה, רבו תומכיה במתת כסף; רובם מעדת הספרדים הנותנים ידם בשמחה אל כל דבר טוב ומועיל הנוגע להטבת מצב החנוך לבני ציון היקרים ברוחני ובגשמי. ע״פ הסכם. רבינו הספרדים הי״ו[1], הצליח בידי מנהלי החברה לנטוע למוד לשון קדשנו בלבות נערי הת״ת[2] אשר להעדה הזאת, והמלמדים מדברים עם תלמידיהם עברית. מקופת החברה יותן להמלמדים פרס קצוב נוסף על שכרם מהת״ת. כן גם הבטיחו מורי ביה״ס לטעת אהבת שפת קודש בלב חניכיהם. תגל נפשנו בראותנו כי שפתנו הקדושה שפת תוה״ק[3] ושפת נביאנו, תשוב לתחיה בארצנו הקדושה! נקוה כי כל חובב עמו ארצו ושפתו, יתמוך בידי מנהלי החברה הנכבדה להרחיב גבול שפת קודש, כפי ההצעה שהציעו המיסדים, והיתה חברת ״שפה ברורה״ לתפארת ציון וירושלים ועמנו ולאומנו!

׳המליץ׳, ד׳ במרחשון תר״נ

1. ה׳ ישמרם ויצילם.
2. התלמוד־תורה.
3. תורתנו הקדושה.

ועד הספרות בפעולתו

אחת הפעולות אשר ישים הועד אליו לבו ביחוד להגדילה ולהאדירה, היא פעולת ועד הספרות. יודע הועד את כל ערך הפעולה הגדולה והנהדרה הזאת, ולא נעלם ממנו עד כמה עליו להיות בזה מתון ונזהר, לבלי יצא מתחת ידו דבר שאינו מתֻקן חלילה, ועל כן לא יפלא, כי בענף פעולתו זאת עוד לא יכול הועד לראות פרי הרבה במשך הזמן הקצר, ובפרט בסבת הסתיו הקשה אשר הכביד את ידו על אחדים מחברי ועד הספרות, באופן שבכל ששה החדשים האלה יכול הועד להועד לישיבה רק שש פעמים. ועד הספרות מרכב לעת עתה מהחברים האלה: כבוד החכם הגדול הרי״מ פינס, כבוד הרב החכם הבלשן הר״ז יעבץ, כבוד הרב המופלא וכו׳ מור״ר יעקב מאיר הי״ו. כבוד הרב הגדול הר״ח הירשנזון. כבוד הרב החכם הרא״מ לונץ, עורך ספר השנה ״ירושלים״. כבוד החה״שׁ דוד ילין, מורה עברית וערבית, מחבר ספרי ״המקרא״, ובן יהודה עורך ״הצבי״. אך ועד הכללי לא יסתפק בזה, וכבר בא בדברים עם גדולי חכמי הלשון בארפה ורוסיה בבקשה כי ישתתפו בעבודה הגדולה הזאת, ובהודעת הועד השניה ינקבו בשם את כל חברי ועד הספרות.

מתוך ״הודעת ועד המרכז לחברת שׂפה ברורה לששת החדשים הראשׁנים, מחדש אלול תרמ״ט עד אדר תר״נ״ (מארכיון האקדמיה ללשון העברית).

1. החכם השלם.